KAM TA'MINLANGAN OILALARNI IJTIMOIY QO‘LLAB-QUVVATLASHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Abdurashidova Klara Baxridin qizi
Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti
1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada kam ta'minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlari, ularning ijtimoiy himoya tizimidagi o‘rni va ahamiyati sotsiologik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Shuningdek, O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan ijtimoiy islohotlar, manzilli ijtimoiy yordam tizimi, ijtimoiy xizmatlarning yangi shakllari hamda ehtiyojmand oilalarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan davlat dasturlarining mazmuni yoritilgan. Maqolada zamonaviy mexanizmlarning afzalliklari, mavjud muammolar va ularni takomillashtirish istiqbollari bo‘yicha ilmiy-amaliy xulosalar berilgan.

Kalit so‘zlar: kam ta'minlangan oilalar, ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, ijtimoiy himoya, manzilli yordam, ijtimoiy xizmatlar, kambag‘allik, ijtimoiy siyosat, sotsiologiya, ijtimoiy ish

Kirish

Har bir davlatning ijtimoiy siyosatida aholining ehtiyojmand qatlamlarini qo‘llab-quvvatlash ustuvor yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Kam ta'minlangan oilalarni ijtimoiy himoya qilish nafaqat moddiy yordam ko‘rsatishni, balki ularning iqtisodiy mustaqilligini oshirish, ijtimoiy moslashuvini ta'minlash hamda hayot sifatini yaxshilashga qaratilgan kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirishni ham nazarda tutadi. Zamonaviy jamiyatda ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari an'anaviy nafaqa va moddiy yordam tizimidan tashqariga chiqib, bandlikni ta'minlash, kasb-hunarga o‘qitish, psixologik va huquqiy maslahatlar, tibbiy xizmatlar, ijtimoiy reabilitatsiya hamda raqamli xizmatlarni ham o‘z ichiga olmoqda. So‘nggi yillarda O‘zbekistonda kambag‘allikni qisqartirish va aholining ijtimoiy himoyasini kuchaytirish borasida tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Kam ta'minlangan oilalarni aniqlashning zamonaviy mexanizmlari joriy etilib, ijtimoiy xizmatlarning manzilliligi va ochiqligini ta'minlashga alohida e'tibor qaratilmoqda. "Inson" ijtimoiy xizmatlar markazlari faoliyatining yo‘lga qo‘yilishi, ijtimoiy xizmatlarni mahallalar darajasida tashkil etish, ehtiyojmand oilalarga individual yondashuv asosida xizmat ko‘rsatish amaliyotining kengayishi ushbu sohadagi muhim o‘zgarishlar hisoblanadi.

Shu bilan birga, zamonaviy ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini yanada takomillashtirish, xizmatlar sifatini oshirish, hududlar o‘rtasidagi tafovutlarni kamaytirish hamda ijtimoiy xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish dolzarb masalalardan biri bo‘lib qolmoqda. Sotsiologik tadqiqotlar ushbu jarayonlarni chuqur tahlil qilish, ehtiyojmand oilalarning real ehtiyojlarini aniqlash va samarali ijtimoiy siyosatni shakllantirishda muhim ilmiy asos bo‘lib xizmat qiladi.Mazkur maqolaning maqsadi kam ta'minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlarini sotsiologik jihatdan tahlil qilish, ularning afzalliklari va mavjud muammolarini yoritish hamda sohani rivojlantirish bo‘yicha takliflar ishlab chiqishdan iborat.

ASOSIY QISM

Jamiyat taraqqiyoti va aholi farovonligini ta’minlash davlat ijtimoiy siyosatining asosiy maqsadlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, kam ta’minlangan oilalarni qo‘llab-quvvatlash orqali kambag‘allikni qisqartirish, ijtimoiy tenglikni ta’minlash va fuqarolarning hayot sifatini yaxshilashga erishiladi. Shu sababli zamonaviy ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Sotsiologiyada kam ta’minlangan oilalar iqtisodiy resurslari cheklangan, turmush darajasi jamiyatdagi o‘rtacha ko‘rsatkichdan past bo‘lgan va davlat hamda jamiyat tomonidan qo‘shimcha

ijtimoiy yordamga muhtoj ijtimoiy guruh sifatida tavsiflanadi. Ushbu oilalarning muammolari faqat daromadning kamligi bilan chegaralanmaydi. Bandlik, ta'lim, sog'liqni saqlash, uy-joy sharoiti, psixologik muammolar va ijtimoiy faollikning pastligi ham ularning hayot sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli zamonaviy ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi kompleks yondashuv asosida tashkil etilishi zarur. So'nggi yillarda O'zbekistonda aholining ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarini qo'llab-quvvatlash bo'yicha muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Davlat tomonidan ijtimoiy xizmatlarning manzilliligini ta'minlash, ehtiyojmand oilalarni aniq mezonlar asosida aniqlash va ularga individual yondashuvni joriy etishga alohida e'tibor qaratildi. Mazkur islohotlarning asosiy maqsadi yordamga muhtoj fuqarolarning hayot sifatini yaxshilash, ularning iqtisodiy faolligini oshirish va kambag'allikni qisqartirishdan iborat. Bugungi kunda kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlashning eng muhim mexanizmlaridan biri manzilli ijtimoiy yordam hisoblanadi. Ushbu tizim orqali moddiy yordam va nafaqalar oilaning real ehtiyojidan kelib chiqib belgilanadi. Manzilli yondashuv davlat mablag'laridan samarali foydalanish bilan birga, yordamning haqiqatan ham ehtiyojmand oilalarga yetib borishini ta'minlaydi.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlaridan yana biri – professional ijtimoiy xizmatlar tizimini rivojlantirishdir. Ijtimoiy ish mutaxassislari oilalarning ehtiyojlarini o'rganadi, ularni mavjud xizmatlar bilan bog'laydi, huquqiy maslahat beradi, psixologik qo'llab-quvvatlaydi hamda zarur hollarda sog'liqni saqlash, ta'lim yoki bandlik tizimlariga yo'naltiradi. Bunday kompleks yondashuv oilalarning ijtimoiy moslashuvini tezlashtiradi va ularning mustaqil hayot kechirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Bugungi kunda raqamli texnologiyalar ham ijtimoiy xizmatlar tizimining ajralmas qismiga aylanmoqda. Elektron ma'lumotlar bazalari, onlayn murojaat tizimlari va yagona axborot platformalari orqali fuqarolar ijtimoiy xizmatlarga tezroq va qulayroq ega bo'lmoqda. Raqamlashtirish inson omili ta'sirini kamaytirish, shaffoflikni ta'minlash va xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qilmoqda.

Kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlashda bandlik dasturlari ham muhim o'rin tutadi. Oilaning mehnatga layoqatli a'zolarini kasb-hunarga o'qitish, tadbirkorlikni rivojlantirishga ko'maklashish, imtiyozli kreditlar ajratish va yangi ish o'rinlari yaratish orqali ularning doimiy daromad manbalarini shakllantirish mumkin. Bu esa oilalarning davlat yordamiga qaramligini kamaytiradi va ularning iqtisodiy barqarorligini mustahkamlaydi. Shuningdek, kam ta'minlangan oilalarning farzandlariga ta'lim olish uchun teng imkoniyatlar yaratish ham ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning muhim yo'nalishlaridan biridir. Maktab o'quv qurollari bilan ta'minlash, bepul ovqatlantirish, stipendiyalar va turli grant dasturlari bolalarning sifatli ta'lim olishi uchun qulay sharoit yaratadi. Chunki ta'lim kambag'allikni avloddan avlodga o'tishini oldini oluvchi eng muhim omillardan biri hisoblanadi.

Xorijiy davlatlar tajribasi ham zamonaviy ijtimoiy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Masalan, Germaniyada kam ta'minlangan oilalar bilan ishlash bandlik siyosati bilan chambarchas bog'langan. Oilalarga nafaqat moddiy yordam, balki kasb-hunarga qayta tayyorlash, ishga joylashishda maslahat berish va ijtimoiy moslashuv xizmatlari ham ko'rsatiladi. Shvetsiyada esa ijtimoiy himoya tizimi universallik tamoyiliga asoslanadi. Har bir fuqaro zarur ijtimoiy xizmatlardan foydalanish huquqiga ega. Kam ta'minlangan oilalar bilan individual ishlash, ularning ehtiyojlarini baholash va shaxsiy rivojlanish rejasini ishlab chiqish tizimi keng qo'llaniladi. Bu esa oilalarning jamiyat hayotiga faol integratsiyalashuviga yordam beradi. Kanadada davlat organlari bilan bir qatorda nodavlat notijorat tashkilotlari ham kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlashda faol ishtirok etadi. Psixologik maslahat, huquqiy yordam, oziq-ovqat banklari, vaqtinchalik boshpana va ijtimoiy moslashuv dasturlari keng rivojlangan. Davlat va fuqarolik jamiyati institutlarining hamkorligi xizmatlar samaradorligini oshiradi.

O'zbekistonda ham mazkur tajribalardan foydalanish imkoniyatlari mavjud. Xususan, mahallalarda ijtimoiy ish mutaxassislari faoliyatini kengaytirish, nodavlat tashkilotlari bilan hamkorlikni rivojlantirish, oilalarning ehtiyojlarini muntazam monitoring qilish va zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirishga xizmat qiladi. Shunga qaramay, ayrim muammolar ham saqlanib qolmoqda. Hududlar o'rtasida xizmatlar sifati bir xil emas, ayrim oilalar mavjud imkoniyatlar

haqida yetarli ma’lumotga ega emas, malakali ijtimoiy ish mutaxassislari yetishmaydi hamda ayrim hollarda byurokratik jarayonlar xizmatlardan foydalanishni qiyinlashtiradi. Bu muammolarni bartaraf etish uchun ijtimoiy xizmatlarni yanada raqamlashtirish, mutaxassislar malakasini oshirish, aholining huquqiy va ijtimoiy savodxonligini kuchaytirish hamda davlat va jamoatchilik hamkorligini rivojlantirish zarur.

Ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlarini takomillashtirish nafaqat kam ta’minlangan oilalarning turmush darajasini yaxshilaydi, balki jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlash, kambag‘allikni qisqartirish va inson kapitalini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Shu bois ushbu sohani ilmiy asosda rivojlantirish va zamonaviy boshqaruv usullarini keng joriy etish bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Xulosa

Kam ta'minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash davlat ijtimoiy siyosatining eng muhim yo‘nalishlaridan biri bo‘lib, aholining turmush darajasini yaxshilash, kambag‘allikni qisqartirish va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim o‘rin tutadi. Tadqiqot davomida zamonaviy ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarining mazmuni, ularning amaliy ahamiyati hamda kam ta'minlangan oilalarning ijtimoiy farovonligini ta'minlashdagi roli tahlil qilindi.O‘rganishlar shuni ko‘rsatdiki, O‘zbekistonda so‘nggi yillarda ijtimoiy himoya tizimini takomillashtirish, manzilli ijtimoiy yordamni kuchaytirish va ehtiyojmand oilalarga kompleks xizmatlar ko‘rsatish borasida muhim islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, ijtimoiy xizmatlarning hududiy darajada tashkil etilishi, raqamli texnologiyalarni joriy etish va oilalarning individual ehtiyojlarini hisobga olgan holda xizmat ko‘rsatish tizimi ijobiy natijalar bermoqda.

Shu bilan birga, ayrim hududlarda xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarining cheklanganligi, malakali ijtimoiy ish mutaxassislarining yetishmasligi, aholining ijtimoiy xizmatlar haqidagi xabardorlik darajasining pastligi hamda davlat va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi hamkorlikni yanada rivojlantirish zarurati mavjudligi aniqlandi. Ushbu muammolarni bartaraf etish uchun ijtimoiy xizmatlar sifatini oshirish, mutaxassislarning kasbiy salohiyatini rivojlantirish, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan keng foydalanish va xizmatlarning manzilliligini kuchaytirish maqsadga muvofiqdir.Xorijiy davlatlar tajribasi shuni ko‘rsatadiki, kam ta'minlangan oilalarni qo‘llab-quvvatlashning eng samarali modeli moddiy yordamni bandlikni ta'minlash, kasb-hunarga o‘qitish, psixologik va huquqiy maslahatlar hamda ijtimoiy moslashuv xizmatlari bilan uyg‘unlashtirishdan iborat. Mazkur tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish orqali ijtimoiy xizmatlar tizimining samaradorligini yanada oshirish mumkin.Umuman olganda, kam ta'minlangan oilalarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlashning zamonaviy mexanizmlarini rivojlantirish aholining hayot sifatini yaxshilash, ijtimoiy tenglikni ta'minlash va mamlakatning barqaror ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasining **"Aholini ijtimoiy himoya qilish to‘g‘risida"**gi normativ-huquqiy hujjatlari. – Toshkent, 2024.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining aholini ijtimoiy himoya qilish tizimini takomillashtirishga oid farmon va qarorlari. – Toshkent, 2022–2025.
4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi. **O‘zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy holati**. Statistik to‘plam. – Toshkent, 2024.
5. Giddens A. *Sociology*. 8th ed. – Cambridge: Polity Press, 2021.
6. Payne M. *Modern Social Work Theory*. 5th ed. – Oxford: Oxford University Press, 2021.
7. Midgley J. *Social Development: Theory and Practice*. – London: Sage Publications, 2014.
8. World Bank. *Poverty, Prosperity and Planet Report*. – Washington, DC: World Bank, 2024.

9. International Labour Organization. *World Social Protection Report 2024–2026*. – Geneva: ILO, 2024.
10. United Nations. *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. – New York: United Nations, 2015.
11. UNICEF. *The State of the World's Children 2024*. – New York: UNICEF, 2024.
12. OECD. *Society at a Glance 2024: OECD Social Indicators*. – Paris: OECD Publishing, 2024.